

A HÍRSZOLGÁLTATÁS SORÁN MEGVALÓSULÓ JOGSÉRTÉSEK A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK TEKINTETÉBEN

BAKOS Eszter
PhD hallgató

Szegedi Tudományegyetem, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék

1. BEVEZETÉS

Az emberek eltérő érdeklődéssel, de a mai napig igényt tartottak és tartanak a gazdasági, politikai események, a természeti és emberi katasztrófák hírszolgáltatáson keresztül történő megismerésére. Mára a nemzeti, nemzetközi történések híre pillanatok alatt eljut a világ bármely pontjába, azonnal megismerhető válik. A különböző médiaközlegeknek köszönhetően, mint a nyomtatott sajtó, a rádió, a televízió és az internet, az emberek akarva-akaratlanul hallanak az eltérő hírértékű eseményekről, amelyek között magas arányt képviselnek az erőszakos, agresszív és megrázó elemeket tartalmazó tudósítások a személyeket ért tragédiákkal összefüggésben. Ezt bizonyítja az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) 2009 első félévét vizsgáló kutatása is,¹ amely rávilágít arra, hogy a megrázó hírek egynegyede erőszakos, sokkoló képsorokkal került vetítésre, amely a személyeket ért agresszió esetén különösen a sebesült emberek ábrázolását jelentette, kevesebb alkalommal pedig az elhunytak holttestének látványát. A hírforrások széles palettájának köszönhetően a balesetekről, a természeti szerencsétlenségekről és a személyek ellen elkövetett bűncselekményekről egy nap akár többször, több formában is hallhatunk vizuális képek kíséretében. A hivatkozott kutatás rámutatott arra is, hogy a televíziós híradások, amelyek jellegüknél fogva hang-és képhatásokkal igyekeznek a híreket sokszor katasztrófafilmekké alakítani, átlagosan 96%-ban mozgóképekkel szemléltették az eseményeket és az erőszakos beszámolók felébe áldozatokkal, hozzátartozókkal készített interjúkat is beépítettek. Elmondható továbbá, hogy az emberi tragédiák központi helyen szerepelnek a tájékoztatások során és a televízióban az áldozatokra vonatkozó információk közlése számottevő.² Az esetek negyedében felismerhetővé tették őket elsősorban nemük és koruk alapján. Mindez kétségeket vet fel az elhunytak, a sérültek, a pánikba esett vagy rettegő emberek emberi méltósága és annak egyes részjogosultságai érvényesülését és tiszteletben tartását illetően. Ennek bizonyítására tanulmányomban törekszem példával szolgálni a személyhez fűződő jogok megsértésére a hírszolgáltatásra vonatkozó jogszabályi és egyéb rendelkezések bemutatása tükrében, illetve javaslatokat megfogalmazni, amelyek garantálhatják a szakma nagyobb empátiáját és mértékletességét a személyhez fűződő jogokat érintő eseményekről való tájékoztatás során.

1 *Brutalitás a hírműsorokban*, 2009, 1. p.

2 78% volt a kutatás szerint a vizsgált időszakban.

2. A HÍRSZOLGÁLTATÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ EGYES SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK ÉS VÉDELMI RENDSZERÜK A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TÜKRÉBEN

A hazai jogszabályi környezetben az egyes, törvény által védett személyhez fűződő jogokat és azok megsértésének polgári jogi szankcióit a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényben (*Ptk.*) találhatjuk. A törvény nem határoz meg taxatív kört e jogok tekintetében, de általános kötelezettséget ír elő kettős értelemben. Egyrészt a személyhez fűződő jogok védelmét nem szűkíti le egyes személyiségi jogokra, hanem védelmet nyújt minden személyiségi jogsértéssel szemben. Másrészt a személyhez fűződő jogok tiszteletben tartása minden emberrel szemben támasztott követelmény és ugyanígy minden embert megillet a személyiségi jogainak tiszteletben tartása.³

A *Ptk.* a tanulmány témájával összefüggő olyan releváns kérdéseket is szabályoz, mint hogy mennyiben lehet a személyhez fűződő jogokat korlátozni, lehet-e velük rendelkezni. A jogszabály alapján kizárólag arra van lehetőség, hogy a személyek, amennyiben ezzel nem sértenek vagy veszélyeztetnek társadalmi érdeket, kifejezetten hozzájáruljanak olyan magatartáshoz, amely sérelmes valamely személyiségi jogokra.⁴ Egy ilyen hozzájárulásnak számos indoka lehet, egy természeti vagy emberi katasztrófa esetén is, például a következmények bemutatása, figyelemfelhívás. Ezzel párhuzamosan viszont nem lehet megfelekedni arról, hogy e jogok védelme miatt a hozzájárulások elfogadhatósága körültekintést igényel, mert „a személyhez fűződő jogok védelmének hatékonyságához – az általános emberi jogok érvényesülése szempontjából is – fontos érdek fűződik”.⁵ Ezt a védelmet az sem vonhatja kétségbe, hogy a *Ptk.* nem minden jog tekintetében rögzíti a megsértés esetköreit, illetve a törvény általános védelmet nyújt e jogoknak. Mindebből az következik, hogy a személyhez fűződő jogok megsértése esetről esetre mérlegelendő, és a jogsértés legkülönbözőbb típusai merülhetnek fel a gyakorlatban.

A jogszabály által nevesített jogok közül elsősorban az Alkotmányunk által is védett *emberi méltóság tiszteletben tartását* említendő,⁶ amely az alkotmánybírói gyakorlatban a 8/1990. (IV.23.) AB határozat megszületése óta általános személyiségvédelmi funkcióval bír, és „általános személyiségi jognak” minősül. Emellett felmerül az egészség, kifejezetten a *lelki egészség védelme*, amely különösen az emberi életet veszélyeztető vagy követelő balesetekről, bűncselekményekről vagy katasztrófákról történő tudósításkor kíván meg körültekintő eljárást az eseményeket átélő személyek vagy hozzátartozók lelkileg megviselt állapotára tekintettel. A tragédiákról való tájékoztatás során kiemelt figyelmet érdemel a *képmás és hangfelvétel védelme* is, amelyekkel kapcsolatban bármely visszaélés megvalósítja a személyhez fűződő jogok megsértését. A *Ptk.* 80.§ (1) bekezdése ezek nyilvánosságra hozatalához megköveteli az érintett hozzájárulását a nyilvános közszereplés kivételével, azaz „az érintett személy kizárólagos jogosultsággal rendelkezik képmásának nyilvánosságra hozatala kérdésében”.⁷

3 *Magyarázat*, 2007, 256. p.

4 *Ptk.* 75.§ (3) bekezdés.

5 *Magyarázat*, 2007, 262. p.

6 Az 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról, 54.§ (1) bekezdés: „[a] Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

7 *Magyarázat*, 2007, 296. p.

E nevesített jogok tekintetében az esetek döntő részében a visszaélészerű készítés, felhasználás vagy nyilvánosságra hozatal valósítja meg a jogsértést.

E magatartási formák lehetősége a technika fejlődése, a nyomtatott és elektronikus média, és főként az internet révén igen tág, így például a felvételek eljuthatnak a tervezettnél nagyobb közönséghez vagy akár bármely más időpontban, az esemény megtörténte után hosszabb idő elteltével is megtekinthetők maradnak. Ugyanakkor az, hogy mi minősül visszaélésnek, a körülmények gondos mérlegelését kívánja meg a fogalom konkrét definiálásának lehetetlensége, nehézsége miatt.

Végül, az eddig megnevezett jogok mellett a *magánélethez való jog* is összefüggésben van a hírszolgáltatási tevékenységgel, habár a *Ptk.* nem nevesíti azt külön. Ezt a Legfelsőbb Bíróság egy döntése is alátámasztja, mely szerint a magánélet is jogosultság, amelyet a *Ptk.* mindenkivel szemben védelemben részesít, és emiatt az e jogba történő önkényes, indokolatlan és szükségtelen beavatkozás e jog megsértését eredményezi.⁸ Ennek alapján a hírszolgáltatás során a szenzáció, az eladott példányszámok vagy a nézettség növelése nem vezethet a magánélet határainak figyelmen kívül hagyásához, ezért az információk nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele elé korlátokat szükséges állítani.

A *Ptk.* a jogok mellett azok megsértésének elsősorban személyesen érvényesíthető⁹ polgári jogi következményeit is rögzíti, amelyek mellett természetesen más jogterületek védelmi eszközei is alkalmazhatók.¹⁰ A *Ptk.* által nevesített jogkövetkezmények közül a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása, a jogsértés abbahagyásának és a jogsértő további jogsértéstől való eltiltásának követelése, az elégtételadás, illetve annak megfelelő nyilvánosság követelése, a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítése, illetve jogsértő mivoltától megfosztása, mint objektív jellegű hátrányos jogkövetkezmények, a jogsértő felróhatósága hiányában is követelhetők. Ezzel szemben a kártérítésre kötelezés csak abban az esetben vehető igénybe, ha a jogsértő felróhatósága megállapítható, azaz e szankció szubjektív jellegű. A kártérítés mind vagyoni, mind nem vagyoni kártérítés formájában felmerülhet, természetesen a polgári jog szabályaival összhangban, a *Ptk.* által támasztott feltételek fennállásakor.

A katasztrófák áldozatainak, az elhunytak hozzátartozóinak személyhez fűződő és kegyeleti jogainak megsértésével párhuzamosan indokolt lehet a nem vagyoni kártérítés is, mert egy-egy túlbuzgó hírszerkesztő, tudósító igen könnyen megsértheti a személyhez fűződő jogokat az emberek által érzett fájdalom, lelki sérelem figyelmen kívül hagyásával. Annak ellenére, hogy e sérelmek nem vezetnek vagyoni hátrányhoz, nagyobb fájdalmat, megrázkódtatást okozhatnak. Ezért helytállóan tűnik az a megállapítás, miszerint a „személyhez fűződő jogában sértett személy – még ha esetleg vagyoni kárának megtérítését nem is igényli – aligha fosztható meg a nem vagyoni kár igénylésének lehetőségétől”.¹¹

8 LB Ofv. IV. 21 028/2000.

9 *Vö.: Ptk.* 85.§ (1)-(3) bekezdés.

10 Így például a hatályos Média törvényünkben meghatározott, a médiatartalom-szolgáltatókkal szemben kiszabható szankciók vagy az egyes szolgáltatók által önkéntesen vállalt kötelezettségek megszegésekor az adott szolgáltatótól érvényesíthető jogkövetkezmények. Lásd: A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Továbbiakban: *Média törvény*) 186–189.§§.

11 *Magyarázat*, 2007, 313. p.

2. A HÍRSZOLGÁLTATÁS JOGSZABÁLYI HÁTTERE A SPECIÁLIS SZABÁLYOK SZERINT

Az emberek a sajtótermékektől kezdve a rádión, televízión át az internetes oldalakig megannyi platformon juthatnak hírekhez. A *hírszolgáltatás* a médiaszolgáltatások¹² (rádió, televízió) és a sajtótermékek, azaz a médiatartalmak¹³ kötelezettsége a Médiaalkotmány alapján.¹⁴ Ezen kötelezettséggel összefüggésben a tájékoztatással szemben megfogalmazott elvárás a sokoldalúság, tényyszerűség, időszerűség, tárgyilagosság és a kiegyensúlyozottság.¹⁵ A megfelelő információhoz jutás garantálásával párhuzamosan a médiatartalom-szolgáltatóknak tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot a médiatartalmak készítése során és az általuk közzétett szolgáltatásokban sem lehet jelen e jogot sértő elem. Ez az elvárás számos további követelményt ró a szolgáltatókra, nevezetesen a következőket:

- Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő, öncélú és sérelmes bemutatása.¹⁶
- Tilos visszaélni a médiatartalom-szolgáltatónak adott, nyilvános közlésre szánt nyilatkozat közzétételébe történt beleegyezéssel.¹⁷
- A médiatartalom-szolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, tevékenysége során nem sértheti az emberi jogokat.¹⁸
- A médiatartalom nem lehet alkalmas személyek, nemzetek, közösségek, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségek vagy bármely többség, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére.¹⁹
- A médiatartalom nem lehet alkalmas személyek, nemzetek, közösségek, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségek vagy bármely többség, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport kirekesztésére.²⁰
- A médiatartalom nem lehet alkalmas a magánélet megsértésére²¹ és természetesen az egyéb személyhez fűződő jogokat is tiszteletben kell tartania.

Ezen, minden médiatartalomra vonatkozó szabályok mellett a médiaszolgáltatások által nyújtott tartalmakra, az általuk közzölt hírekre további követelményeket találunk a ha-

12 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (a továbbiakban: *Médiaalkotmány*), 1.§ 1.: „*Médiaszolgáltatás*: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott, önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.”

13 *Médiaalkotmány*, 1.§ 8.: „*Médiatartalom-szolgáltató*: a médiaszolgáltató, illetve bármely médiatartalom szolgáltatója.”

14 „Mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közelet ügyeiről, valamint a Magyar Köztársaság polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről. A médiarendszer egészének feladata a hiteles, gyors, pontos tájékoztatás ezen ügyekről és eseményekről.” Lásd: *Médiaalkotmány*, 10.§.

15 *Médiaalkotmány*, 13.§.

16 *Médiaalkotmány*, 14.§ (2) bekezdés.

17 *Médiaalkotmány*, 15.§ (1) bekezdés.

18 *Médiaalkotmány*, 16.§.

19 *Médiaalkotmány*, 17.§ (1) bekezdés.

20 *Médiaalkotmány*, 17.§ (2) bekezdés.

21 *Médiaalkotmány*, 18.§.

tályos Médiatörvényben. Ennek a hírszolgáltatásokkal összefüggő, jelen téma kapcsán releváns elvárásai a következők.

- Az erőszakos vagy más módon a nyugalom megzavarására alkalmas képi vagy hanghatások médiaszolgáltatásban történő bemutatása előtt a nézők vagy hallgatók figyelmét erre a körülményre fel kell hívni.²²
- A közszolgálati médiaszolgáltatás céljai egyike a kiegyensúlyozott, pontos, alapos, tárgyilagos és felelős hírszolgáltatás, valamint tájékoztatás.²³

Az ismertetett általános és speciális törvényi kötelezettségek ellenére a médiaközégek által nyújtott hírszolgáltatás nem mentes a személyhez fűződő jogok megsértésétől, ahogy azt a következő részben bemutatott példák is mutatni fogják.

3. A HÍRSZOLGÁLTATÁS SORÁN MEGVALÓSULT SZEMÉLYHEZ FŰZŐDŐ JOGI JOGSÉRTÉSEK

3.1. A nyomtatott média által elkövetett jogsértés

2004 januárjának tragikus eseménye volt Fehér Miklós labdarúgó halála, amelyet a *Blikk* című napilap is közölt, egyenesen a címlapján közzétéve a földön fekvő, haldokló focistát ábrázoló sokkoló képet, amelyen a sportoló a szemeivel a semmibe tekintett. Az újság főszerkesztője ezt nem tartotta sem a kegyeleti, sem a személyiségi jogok megsértésének, és azzal védekezett, hogy ezzel csak a helyzet drámaiságát kívánták bemutatni. Ezzel szemben az akkori adatvédelmi biztos a képeket „a személyiségi jogok lábbal tiprásának” minősítette, amely meglátása szerint „sérti a jóérzésű emberek kegyeleti érzéseit is”.²⁴ Péterfalvi Attila hangsúlyozta, hogy az elhunyt személyiségi jogainak megszűnése nem eredményezheti az adataival, képmásával való szabad rendelkezést, az újságíróknak a személyek halála után is tiszteletben kell tartaniuk azok emberi méltóságát. Ez olyan elsődleges kötelesség, amely a sajtószabadságnak is korlátot szab. A személyhez fűződő jogok tehát nem sérülhetnek a piaci érdekek miatt. A *Blikk* által közzétett képek bemutatását még az sem indokolhatta, hogy a tragédia éppen egy mérközésen történt, amelyet egyébként a portugál televízió élő adásban közvetített és ott valószínűleg a nézők ténylegesen végigkövették Fehér Miklós életének utolsó perceit. Ugyanakkor hazánkban, a tragikus esemény után már szükség lett volna a hozzátartozók engedélyére a kifogásolt képek újságban történő megjelenéséhez, miután azok nyilvánosságra hozatalára a sportoló halálát követően került sor. E hozzájárulás hiányában a *Blikk* a hozzátartozók kegyeleti jogát sértő helyzetet teremtett. Ugyanakkor már az újság által közölt képek készítése megalapozta a személyhez fűződő jogok megsértését a *Ptk.* 80.§ (1) bekezdése alapján, amely általános jelleggel mondja ki a képmáshoz való jog megsértését az azzal kapcsolatos bármely visszaéléssel összefüggésben. A visszaélés tág fogalmába beletartozik, hogy a képek készítésére akkor került sor, amikor Fehér Miklós egyértelműen nem volt olyan állapotban, hogy beleegyezését tudta volna adni élete utolsó másodperceinek megőrkíté-

²² Médiatörvény, 14.§.

²³ Médiatörvény, 83.§ (1) bekezdés m) pont.

²⁴ Lásd: Az adatvédelmi biztos Közleménye a *Blikk* című napilap 2004. január 27-ei számában megjelent Fehér Miklós válogatott labdarúgó tragikus haláláról tudósító cikkel kapcsolatban.

séhez. Így, az ilyen körülmények között készített fotók későbbi, már az elhunyt hozzátartozóinak engedélye nélküli nyilvánosságra hozatala csak tovább fokozta a jogsértést. Mindezek alapján a kegyeleti jog jogosultjainak lehetősége lett volna bírósághoz fordulni az elhunyt személy méltóságának megsértése miatt és kérhették volna a jogsértés megállapítását vagy kártérítést követelhetek volna, hiszen a halál tényével a személyhez fűződő jogok ugyan nem érvényesíthetőek, de az elhunyt méltóságát, emlékét védelmezni kell.

A fenti esetnek jelzésértékűnek kellene lennie az újságírók számára, hogy nagyobb empátiával járjanak el és kerüljék a személyes tragédiák közlésekor a megengedhetetlen, a sérültek, az elhunytak és a hozzátartozók jogait, és a jó ízlést sértő képek, tartalmak használatát. Habár az adatvédelmi biztos tiltakozását fejezte ki, bírósági eljárás mégsem indult a Blikkel szemben, annak ellenére sem, hogy a jogsértés szankcionálása bizonyára nem maradt volna el. Fehér Miklós „agóniáját” megörökítő címlapfotót Koltay Gábor a „legfelháborítóbb példájának” minősítette a bulvársajtó büntetlenül maradásának.²⁵

3.2. Televíziós híradóban elkövetett jogsértés.²⁶

A Határozat a Magyar Televízió Zrt. m1 csatornája ellen emelt állampolgári panasz tárgyában, a csatorna által 2008. december 17-én sugárzott, az emberi méltóság és a személyhez fűződő jogok feltétlen tiszteletét megsértő Híradó című műsorral összefüggésben született.

A jelzett időpontban hatályos médiatörvény²⁷ 3.§ (1)-(2) bekezdése kimondta, hogy a műsorszolgáltatás a törvény keretei között szabadon gyakorolható és a műsorszolgáltatás tartalmát szintén a törvény keretei között a műsorszolgáltató önállóan határozza meg, amelyért felelősséggel tartozik. A „törvény keretei között” kitétel magában foglalja, hogy a műsorszolgáltató nem sértheti az emberi jogokat, hiszen az emberi méltóság és a személyes adatok védelme Alkotmányunk alapján is mindenkit megillető jogosultság.

A személyhez fűződő jogok megsértésére és annak elsősorban személyesen érvényesíthető szankcióira tekintettel kérdéses lehet, hogy az ORTT milyen alapon volt jogosult személyhez fűződő jogok megsértése miatt eljárni és szankcionálni. Az Alkotmánybíróság a 46/2007. (VI. 27.) AB határozatában rögzítette, hogy az ORTT az *Rttv.* jogkövetkezményeit alkalmazva szankcionálhatja a műsorszolgáltatást az *Rttv.* rendelkezéseinek megsértésekor. Ez alapján az emberi jogokkal kapcsolatos kötelezettségek nem-teljesítése is alapot adhat az ORTT eljárására. Az eljárás lefolytatására való jogosultság indoka és szükségessége abban gyökerezik – ahogy az Alkotmánybíróság 1006/B/2001. határozata is megfogalmazza –, hogy ebben az esetben a médiahatóság nem az egyes jogalanyokat ért sérelmekről dönt, az egyes alanyok igényérvényesítését nem helyettesíti és akadályozza, hanem a műsorszolgáltató tevékenységét vizsgálja, amely keretén belül jogosult megállapítani, hogy emberi jogok tiszteletben tartásával összhangban működik-e vagy sem. Az alkotmányos alapjogok intézményes védelmét az állampolgári jogok országgyűlési biztosa

25 KOLTAY 2007, 622. p.

26 Vö.: Az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) 952/2009. (IV. 29.) sz. határozata. (Továbbiakban: *Határozat*.)

27 A rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. tv., továbbiakban: *Rttv.*

is az ORTT jogává és egyúttal kötelességévé nyilvánította egy 2004-es jelentésében.²⁸ Továbbá a Fővárosi Ítéltábla²⁹ és a Legfelsőbb Bíróság is³⁰ ugyanilyen álláspontot képvisel az emberi jogok médiaügyekben történő vizsgálatával összefüggésben.

Mindezen jogosultság alapján az ORTT Műsorelemző osztálya a Híradó következő, véleménye szerint figyelemfelkeltő, vezető hírek szánt beszámolóját vizsgálta, mely a második belpolitikai blokk elején, a hazai történésekkel foglalkozó szegmens utolsó egységéként került felkonferálásra az alábbiak szerint:

„Társai aláztak egy 16 éves fiút Kalocsán, és az egészet egyikük felvette mobiltelefonjuk kamerájával, ez is jön mindjárt”

A kifogásolt Híradóban a hírolvasó az alábbiakat közölte:

„Mobiltelefonnal felvették egy fiatal fiú megalázását Kalocsán. A 16 éves fiúnak megparancsolták, hogy térdeljen le, imádkozzon Allahhoz, és a bandának mondja azt, hogy ők a világ urai, aztán megcsókoltatták vele a cipőjüket. A banda egyik tagja az egészet felvette a telefonjával – ezt látják most. Azt már nem rögzítették, ahogy a fiút rugdossák is. A rendőrök néhány perc múlva elfogták a támadókat”.

Mindezzel egy időben a Híradó telefonnal rögzített, a térdelő áldozatot ábrázoló képeket is bejátszott, ahogy az kétszer megcsókolta valakinek a cipőjét.

Ezek alapján az ORTT megállapította az áldozat személyhez fűződő jogainak megsértését. Tette mindezt annak ellenére, hogy a műsorszolgáltató a rendőrségtől kapott felvételek hírértékére hivatkozással próbált védekezni, illetve azzal, hogy a felvétel bemutatásával az állampolgárokat kívánta visszatartani a bűncselekmények elkövetésétől és nem a kalocsai fiút akarta nevétségessé tenni.

Az ORTT mindezen érvek ellenére a jogsértést elsősorban abban látta megvalósulni, hogy a képsorok egyértelműen figyelmen kívül hagyták a fiú emberi méltóságát, amely tényt csak tovább súlyosbított, hogy még az áldozat arcát sem takarták el, így az felismerhető maradt. Ezzel pedig a műsorszolgáltató a képmáshoz való jog védelmével kapcsolatos kötelezettségeit sem teljesítette. Sőt a Testület megítélése szerint a műsorszolgáltató által megvalósított jogsértést tovább súlyosbította, hogy egyrészt nem vette figyelembe az ORTT 2003-ban kiadott Ajánlását a kiskorúak bűncselekmények áldozataként vagy elkövetőjeként való szerepeltetésével összefüggésben,³¹ másrészt pedig az, hogy mint közszolgálati műsorszolgáltató követte el a jogsértést, amit még a közérdekű eseményekről való tájékoztatási kötelezettsége sem indokolhatott. Az ORTT a jogsértés

28 Lásd: OBH 2203/2004. sz. jelentése. Elérhető: www.obh.hu/allam/jelentes/200402203.rtf (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. április 20.)

29 Lásd: 2.Kf.27.044/2004/7. sz. határozata.

30 Például: Kf.IV.37.230/2002/9. sz. határozata vagy a Kf. IV.38.474/2000/3. sz. határozata.

31 „(III. 2.) Fő szabály ezekben az esetekben a gyermek jövőjének és hosszú távú érdekének védelme miatt, hogy a bűncselekmények áldozataivá, elkövetőivé, gyanúsítottjaivá vált vagy ezen ügyekben tanúként meghallgatott, illetve a bűncselekménnyel bármilyen más módon kapcsolatba került 18 éven aluli fiatalok és gyermekek neve, arcképe, laccíme, illetve személyazonosságuk megállapítására alkalmas más adat közzététele tilos. (...) Ez az elv akkor is követendő, ha a gyermek szülője, törvényes képviselője, illetve gyámja hozzájárul a gyermek médiumokban történő bemutatásához. A fentiek alól csak az jelenthet kivételt, ha a gyermek személyazonosságának közzététele a gyermek érdekét szolgálja, vagy azt bírósági határozat rendelte el.” Lásd: Ajánlás a magyarországi elektronikus médiumok számára a fiatalok és gyermekek médiabeli megjelenítésének, szerepeltetésének vonatkozásában, Budapest, 2003. április 15. Lásd: http://www.mediatanacs.hu/elvihet.php?menu_id=40&elvhat=35 (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. július 14.)

szankciójaként 30 perc hosszan felfüggesztette a csatorna műsorszolgáltatási jogosultságát azzal a tájékoztatási kötelezettséggel, hogy a műsorszolgáltatás nem műszaki hiba miatt szünetel. A Határozat alapján a műsorszolgáltatónak a képernyőn meg kellett jeleníteni egy, a jogsértés tartalmára utaló feliratot is.

3.3. A vörösiszap katasztrófa áldozatainak személyhez fűződő jogai

A vörösiszap katasztrófáról szóló hazai hírszolgáltatásokkal szemben ez idáig nem merült fel olyan igény, amely az áldozatok kétségbeesésének, nyilatkozatainak híradásokban történő visszaélészerű, személyhez fűződő jogokat sértő megjelenítése miatt keletkezett volna. Így kifogásolt hírelemek hiányában a tanulmány készítése során magam törekedtem olyan, a különböző médiaeszközök által közölt tartalmakat keresni, amelyek véleményem szerint sértik a személyhez fűződő jogokat megkérdőjelezve azok minden körülmények közötti prioritását és érvényesülését. Vizsgálódásom során igyekeztem a nyomtatott sajtóban, a televíziós híradásokban és az interneten megjelent képeket, videókat, interjúkat görcső alá venni. Kifogásolásukat arra alapoztam, hogy megtekintve őket kérdéses volt számomra, hogy a cikkeket, híradókat kísérelő fényképeken, képsorokon szereplő áldozatok élethelyzetüknél és lelki állapotuknál fogva képesek voltak-e megfontolt nyilatkozatot adni a tekintetben, hogy akár saját maguk, akár gyermekeik képmása megjelenjen a nyilvánosság előtt.

A tíz ember halálát követelő tragikus eseményről, a „vörös pokol” színhelyéről a Délmagyarország című napilap napi rendszerességgel közölt a tragédiát átélő, kétségbeesett embereket, házaikat, menekülésüket bemutató, képekkel illusztrált cikkeket. Ezek elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy a katasztrófa következményei a legtöbb esetben a hírszolgáltatókat az áldozatok személyhez fűződő jogainak és magánéletének megsértésére, indokolatlan zavarására „késztették”, de néhány alkalommal ennek ellenkezőjére is volt példa. A Délmagyarország 2010. október 5-ei és 6-ai fotóval ábrázolt cikkeiről elmondható, hogy a nyilvánosságra hozott képek nem sértik a drámai esemény áldozatainak képmáshoz való jogát és a cikkek sem tesznek felismerhetővé egyetlen személyt sem. Tehát ezek tiszteletben tartják az érintettek személyes adatait és az elhunytak hozzátartozóinak kegyeleti jogát.³²

Mindezzel ellentétben véleményem szerint a képmással, annak készítésével való visszaélés határát súrolják a napilap 2010. október 7. és 16. napján megjelent számában látható képek. Az október 7-ei szám 2. oldalán látható kép a „Reménytelenül” címet viseli.

32 A 2010. október 5-ei cikkben felhasznált fotó a munkagép segítségével történő menekítést ábrázolja. Ugyan a gépen a tűzoltók mellett láthatók idősek, de arcuk nem felismerhető, a hangsúly azon van, hogy az iszap által elárasztott földön csak hatalmas gépekkel lehet közlekedni és csak azokon lehet az embereket kimenekíteni a lakhatatlanná vált házaikból. Ez a cikk két ember haláláról és számos sérültről, köztük gyermekekről is tudósít, de csak számukat említi és nem ad semmi közelebbi információt róluk. A másnapi cikk is a menekítés pillanatait mutatja be, amint éppen egy ház ablakán, védőmaszkokat viselő emberek segítenek az ott lakóknak menekíteni ingóságait. Nyilvánvaló, hogy esetleg a környéken élőknek a ház és ezáltal az egyébként háttal ábrázolt tulajdonosa felismerhető lenne, de a Délmagyarország terjesztési területén nem. A cikkben olvasható, mély kétségbeesést tükröző mondatok is a falu lakói összességének fájdalmas szavai – „Kolontár halott falu”, „Nem a nulláról, hanem a mínusz egyről kell indulnunk” – az interjúalanyok neveinek megemlítése nélkül.

A fotón egy helybéli férfi ül egy széken a vörösiszappal elöntött háza előtt és arcáról leolvasható, miként a tragédia okaira keresi a választ fájdalmasan beletörődve az áldozatokra váró nehézségekbe. Véleményem szerint a jogsértés megvalósulását az indokolja, hogy a képmás, a fényképek nyilvánosságra hozatala, azaz az ember külső megjelenésének ábrázolása a törvény védelme alatt áll és a felvételek készítése, illetve mások számára érzékelhetővé tétele nem valósulhat meg visszaélészerűen. Az áldozatok kétségbeesésének kihasználása a tragédia súlyos következményeinek és drámaiságának nyilvánosság felé közvetítése érdekében visszaélészerűnek minősíthető, mert az ember külső megjelenítése kifejezi a személy belső sajátosságait, érzelmi világát, társadalmi szerepét és ezáltal az egyén azonosításának nélkülözhetetlen feltétele, amely szükségessé teszi a jogi védelmet.³³

A 2010. október 16-ai szám 1. oldalán egy idősebb nő látható összedőlő házában romjai közé tekintve. Bár a kép oldalról ábrázolja a szinte mindenét elvesztő asszonyt, de arca felismerhető és véleményem szerint a kép őt, reményvesztett érzését és nem az összedőlő házát hangsúlyozza, amely felveti a kérdést, hogy az áldozat hozzájárult-e a fénykép készítéséhez vagy, amennyiben bele is egyezett abba, volt-e olyan pszichés állapotban, hogy átgondoltan tudott volna dönteni. E képnél is kérdésesebbnek tűnik számomra a napilap 9. oldalán látható, három kisgyermeket ábrázoló fénykép, amelyről kétségbeesett szempárok tekintenek az olvasóra.

A katasztrófáról beszámoló televíziós híradások online, mai napig megtekinthető változatainak egyike rendkívül sokkoló képekkel igyekezett a helyzet drámaiságát ábrázolni – az áldozatok emberi méltóságának a lehető legnagyobb figyelmet kívül hagyásával.³⁴ Az nem vitatható, hogy a technikai fejlődés és elsősorban az internet, mely lehetővé teszi a tartalmak globális terjesztését és időben korlátlan megtekintését, a kommunikáció eszközeit lényegesen megváltoztatták. Ugyanakkor ez a körülmény nem érintheti hátrányosan az emberi méltóság tiszteletben tartását, azaz „az emberi méltóság (...) ugyanolyan érvényt kíván meg, mint húsz-harminc évvel ezelőtt”.³⁵ Ez a világháló miatt fokozottan indokolt, hiszen „az internet az a médium, ahol a cenzúra szinte kivitelezhetetlen és amint megjelenik valami a weben, nem lehet hatékonyan megakadályozni, hogy bárki által hozzáférhetővé váljon”.³⁶

A fokozott védelmi kötelezettség ellenére a TV2 2010. október 4-ei híradásának a mai napig online megtekinthető képanyaga véleményem szerint minden jó érzésű emberben szánalmat és megbotránkoztatást kelt. Nyilvánvaló, hogy a hírműsor az emberek egészségét, életét fenyegető katasztrófa elleni küzdelmet kívánta bemutatni, hiszen a képsoron az látható, ahogy egy tűzoltóautó vízcsövét próbálják lemosni az emberekről a veszélyes hulladéknak számító, maró hatású vörösiszapot. A felvételen egy anyuka egy idősebb, de valószínűleg még kiskorú lánygyermekét kíséri a tűzoltókhoz, hogy őt is lemosassák. Ehhez a lánynak le kellett volna vetkőznie, amitől megijedt és még a kezét sem volt hajlandó a víz alá tartani. A hírműsor egy alsónadrágra vetkőzött férfi „megtisztítását” is teljes egészében mutatja, mialatt arca is felismerhető. Természetesen egészség-

33 GELLÉRT 1992, 195. p.

34 http://wn.com/TV2-Kolont%C3%A11r-Devecser-V%C3%B6r%C3%B6siszap_katasztrofa (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. május 3.)

35 GÁLIK 2007, 58. p.

36 BAYER 2003, 101. p.

ügyileg mindenképp szükséges és indokolt volt, hogy az emberek bőréről lekerüljön a vörösizsap, de a felvételek egy egész ország, sőt világ számára történő nyilvánosságra hozása meglátásom szerint nem lett volna indokolt, a helyzet súlyosságát személyek azonosítása nélküli szóbeli kommentárral is be lehetett volna mutatni. Míg talán a férfi esetében pszichésen nem jelentett oly mértékű megrázkódtatást az azonos nemű tűzoltók segítségével, de a kamaszlány számára minden bizonnyal kiszolgáltatott helyzetet teremtett volna a levetközés, amelyet tovább fokoztak volna a kamerák, fényképezőgépek figyelmen kívül hagyva a fiatal áldozat szuverén, belső világának érinthetetlenségét. Így, ha nem is személyesen, de a nézők közül bárkinek jogosultsága lett volna és van a mai napig panasszal élni a televíziós híradás miatt, akár az eredeti közvetítést láttán, akár egy későbbi időpontban az internetre felkerült változat miatt. Ezt látszik alátámasztani a szakirodalom is, mely rögzíti, hogy „a jelenlegi bírói gyakorlat a médiatörvény alkalmazása során bevezette a konkrét személytől független személyhez fűződő jog fogalmát, amikor definiálta, hogy a személyhez fűződő jog megsértése közigazgatási eljárásban is megállapítható függetlenül attól, hogy az érintett ezt kezdeményezte-e vagy sem”.³⁷ A televíziós csatorna elmarasztalása a személyhez fűződő jogokat sértő képsorok internetről való eltávolítása következményével kell, hogy járjon, ha maga a képsorokat kíséző szóbeli kommentár nem is jogsértő. Egy ilyen kompromisszumos megoldás előnyös voltát az is alátámasztja, hogy ez lehetővé teszi egy múltbeli, közérdeklődésre számot tartó esemény későbbi, mélyebb, folyamatában történő megismerését, „hiszen az internet időt és teret nélkülöző természete még jobban megkönnyíti a régi anyagokhoz való hozzáférést is, (...) néhány gombnyomással előnyerhetjük a keresett régebbi tartalmat”.³⁸ Ugyanakkor az emberi méltóságot sértő képek eltávolítása mindenképp indokolt a képek online platformon való megtekintésének újbóli lehetőségei miatt, miután a későbbi megtekintések révén a képek veszíthetnek jelentőségükből és az emberek később már csak az eseményre koncentrálnak megfelelően az emberi életet fenyegető helyzet súlyosságáról, a tragédiát megélők problémáiról és jogairól.

4. JAVASLATOK – HOGYAN BIZTOSÍTHATÓ A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK TISZTELETBEN TARTÁSA A HÍRSZOLGÁLTATÁS SORÁN?

Vitathatatlan, hogy „a rádió és a televízió a sajtóhoz hasonlóan a tömegkommunikáció nélkülözhetetlen eszközei, (...) és ezekkel az eszközökkel szerzik a polgárok korunk eseményeiről, az állam ügyeiről és a társadalom életéről való információikat”.³⁹ A tájékozódást az Internet még inkább megkönnyíti lehetővé téve bárki számára, hogy a világ eseményeit akár hosszabb idő elteltével is megismerje a nyomtatott és elektronikus média online változatának és az eredetileg is internetes tartalmaknak köszönhetően. Egy demokratikus társadalomban a sajtószabadság megfelelő szintű érvényesülése a társadalmat érintő kérdésekről való tájékozódás érdekében mindenképp szükséges, de ez nem jelentheti mások emberi méltóságának és az abból levezethető jogosultságoknak a megsértését. Az emberi, természeti katasztrófákról történő tájékoztatás, az áldozatok megjele-

37 GÁLIK 2007, 55. p.

38 BAYER 2003, 111. p.

39 TRÓCSÁNYI 2008, 2. p.

nítése olyan területre sodorja a cikkírókat, fényképkészítőket és a hírszerkesztőket, ahol indokolt egy megfelelő szintű önmérséklés, kiemelt figyelmet fordítva a túlélők lelki állapotára, személyhez fűződő jogaira és az elhunytak méltóságára, illetve hozzátartozóik érzéseire és jogosultságaira. A sajtószabadság és az emberi méltóság, mint alkotmányos értékek közötti konfliktus esetén mérlegelni kell, és „egyfelől azt az intenzitást kell figyelembe venni, amellyel a műsor beavatkozik a személyiség területébe, másfelől vizsgálni kell azt a közérdeklődést, amelynek kielégítését a műsor szolgálja és azt, hogy e cél elérésére alkalmas-e”.⁴⁰

A tragédiák és balesetek döntően az áldozatok fényképeken, hírműsorokban történő szerepeltetésével „színezt” közvetítése nem fogadható el az események drámaiságának bemutatásaként a társadalom sajtó, televízió iránti érdeklődésének fenntartása céljából. A kétségeesett, az elhunyt emberek nyilatkozatainak, fotóinak felhasználása nem minősíthető etikusnak, bár amennyiben nem visszaélészerű és hozzájárulás birtokában történt, jogszabály nem tiltja. Ugyanakkor, ahogy már szó volt róla, a visszaélés fogalma igen tág, amely megvalósulása csak esetről esetre dönthető el, miután például a *Ptk.* sem szól a hozzájárulás megadásának módjáról. A képek, nyilatkozatok nyilvánosságra hozása természetesen csak akkor lehet jogszerű, ha az érintett önként, befolyásolástól mentesen adta beleegyezését. A hozzájárulás kérésének és megadásának kereteit rögzíteni kell szakmai etikai kódexekben, különösen a tragédiák áldozataival, azok hozzátartozóival összefüggésben, akik sokkos állapotok miatt nem minden helyzetben tudnak megfontoltan véleményt formálni. Az információigény kielégítését a személyhez fűződő jogok megsértése, a magánszférába történő indokolatlan, esetenként már-már gátlástalan beavatkozás nélkül kell biztosítani.

E cél elérését szolgálná a hírszolgáltatást összehangoló *magatartási kódex* elfogadása és egy „*hírombudsman*” megbízása, amely tisztség az újságírói szakma számára nem ismeretlen és a közszolgálati hírügynökségek is alkalmazták már, például Franciaországban.⁴¹ Mindezek szükségességét igazolja, hogy a nyomtatott és az elektronikus sajtón, illetve az interneten keresztül történő hírszolgáltatás az embereket érintő szűkebb-tágabb gazdasági, politikai és társadalmi ügyekről kiemelt szereppel bír. Másrészt a fentebb bemutatott jogszabályi rendelkezések részletezése a szakma igen fontos feladata, mert a hírek megbízhatósága, az etikai szempontok érvényesülése meghatározó a média megítélése, az iránta „érzett” bizalom kialakulása tekintetében.

4.1. Magatartási kódex elfogadása

A hírszolgáltatásra vonatkozó, átfogó magatartási kódex lényege abban gyökerezik, hogy ez a terület igényli a jogi szabályokon túl az etikai szempontokat is tükröző részletesebb rendelkezéseket az eseményekről tájékozódni kívánók és az eseménnyel érintett személyek oldaláról egyaránt. A hírek társadalom irányába történő közlése nem nélkülözheti a morális kötelezettségvállalásokat és a lelkiismeretet. Habár a média, mint üzlet, nyilvánvalóan a lehető legmagasabb nézettségre és bevételre törekszik, „a médianak van egy mélyebb társadalmi szerepvállalása: elsőszámú feladata a nyilvánosság érdekét szol-

40 TRÓCSÁNYI 2008, 3. p.

41 BAYDAR 2011, 72. p.

gálni”⁴² és a lehető legtöbb információt a lehető legpontosabban és tisztességesen terjeszteni. A pontatlanság, a ténybeli hibák, a hírek tárgyainak tisztességtelen kezelése, az őszinteség és a kiegyensúlyozottság követelményének megsértése és a hírszolgáltatás területén felmerülő egyéb problémák végső soron a hírek szereplőinek és az azok iránt érdeklődőknek a sérelméhez vezet. Ennek elkerülése indokolja egy rugalmasan alkalmazható, de megfelelő szakmaiságot képviselő, a hírközlő szervekre vonatkozó magatartási (etikai) kódex és egy annak betartását felügyelő független „hirombudsman” létét.

A magatartási kódexnek mindenekelőtt deklarálnia kellene a *szerkesztői értékeket*: bizalom, igazság és pontosság, pártatlanság, szerkesztői integritás és függetlenség, a közérdek szolgálata, tisztesség, átláthatóság és felelősségre vonhatóság. A jelen téma szempontjából ugyancsak fontos érték a magánélet tiszteletben tartása, annak indokolatlan zavarásától való tartózkodás, valamint a sérelmek és a jogsértések elszenvedői hírekben történő szerepeltetése. Ezen értékeknek a kódex tartalmi szabályait kell áthatniuk. Azaz a kódex lényege abban állna, hogy a szakma a hírszolgáltatás során megjelenített politikai, gazdasági, társadalmi eseményeket oly módon közvetítse a nyilvánosság felé, hogy azok a szerkesztői értékek megvalósulását tükrözzék az események feldolgozására és azoknak a közönséggel történő megismertetésére vonatkozó részletes szabályokon keresztül. A kódexnek tartalmaznia kellene a közérdeklődésre szánt helyi, nemzeti és nemzetközi politikai és gazdasági hírek, a világ bármely pontján élőket érintő természeti katasztrófák, emberi életet veszélyeztető vagy követelő balesetek és bűncselekmények jogi és etikai kereteket tiszteletben tartó, hiteles, pontos kommunikálását szolgáló szabályokat. Ezek lefektetése a szakma és a hirombudsman közös feladata lenne, annál is inkább, mert a cél az, hogy minél több hírközlő szerv, médiatartalom-szolgáltató vegyen részt ebben a társszabályozásnak mondható rendszerbe. Ha az érintettek támogatásával, közös megegyezéssel fogadják el a rendelkezéseket, azok betartására is nagyobb hajlandóság mutatkozik, így a magatartási kódex megsértése elkerülhető vagy a hirombudsman felhívása által a kifogásolt magatartást tanúsító szervek belülről orvosolható a kompetens állami szervek általi kikényszerítés nélkül.

Jelen téma szempontjából, azaz a hírszolgáltatás során az áldozatok személyéhez fűződő jogai tiszteletben tartása, az ezzel kapcsolatos jogsértések elkerülése végett a kódexnek a következő kérdéskörök rendezése is feladata lenne.

4.1.1. Tájékoztatáson alapuló beleegyezés a tartalomban történő szereplés előtt.

Tájékoztatáson alapuló beleegyezésről akkor beszélhetünk, ha az érintett tudatában van mindannak, amely szükséges a tartalomban történő részvétellel kapcsolatban hozott indokolt döntéshez. A megalapozott döntéshez többek között ismerni kell a részvétellel való felkérés okát, a tartalom kontextusát, a megjelenési helyét és egyéb aspektusát, a szerepléssel összefüggő jogokat és kötelezettségeket.⁴³ Véleményem szerint az emberi életet fenyegető balesetek, katasztrófák esetén az áldozatok vagy hozzátartozóik nem jelenít-

42 BAYDAR 2011, 73. p.

43 Lásd: BBC Editorial Guidelines, Section 6: Fairness, Contributors and Consent, Contributors and Informed Consent. Lásd: <http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/page/guidelines-fairness-contributors-informed-consent/> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. július 14.)

hetők meg anélkül, hogy erről tudomásuk lenne vagy ehhez hozzájárulásukat adták volna. A kódexnek a tájékozott hozzájárulás megszerzésének módját is rendeznie kellene, amelyre minden esetben bizonyítható formában kell sort keríteni. Az áldozatok és családtagjaik lelki állapota (és sokszor kiszolgáltatott helyzete) a későbbi viták elkerülése érdekében indokolja a személyesen megadott írásbeli hozzájárulást, mert ez a terület sok esetben különböző érdekek harcának színtere.

4.1.2. A magánélet védelme

A magánélet tiszteletben tartásának kötelezettsége, valamint az érintettek ezzel kapcsolatos elvárásai számos kérdést vetnek fel a gyakorlatban a hírszolgáltatás területén. A magánélet védelme személyes és társadalmi érdek, „az individualitás védelme mégiscsak *evidens követelmény*, de kontinensenként, országonként, megyénként, családonként *eltérő tartalommal*”.⁴⁴ A szakmának a szabályok rögzítésekor és még inkább azok gyakorlati alkalmazásakor figyelemmel kell lennie arra, hogy szinte változó, hogy mit kell elrejtetni a kíváncsi szemek elől. Továbbá azt is mérlegelni kell, hogy ugyanolyan védelem illeti-e meg egy nyilvános helyen lévő személyt és a saját otthonában tartózkodót vagy egy jogsértést elkövető, antiszociális magatartást tanúsító embert és a katasztrófák, balesetek áldozatait? Természetesen ezen események általában valamilyen közérdekű alapon indokolják a nyilvánosság tájékoztatását, de az esemény által közvetlenül érintett hozzájárulása hiányában a személye felfedése és a magánszférájába történő indokolatlan beavatkozás nélkül. Ez azt jelenti, hogy a hírszolgáltatóknak a *Ptk.* mellett figyelemmel kell lenniük az adatvédelmi törvény⁴⁵ által előírt kötelezettségeire is, amely szerint személyes adat csak az érintett hozzájárulásával hozható nyilvánosságra,⁴⁶ másrészt a magánszféra tiszteletben tartásának kötelezettségére, végül arra, hogy ez utóbbi csak a közérdekkel arányosan indokolt mértékben szenvedhet el kivülálló részéről beavatkozást. A közérdek fogalmára nem adható egy egységes definíció, az magában foglalhat számos indokot, mint például az emberi egészség és biztonság védelme, a nyilvánosság valamely eseménnyel, ténnyel kapcsolatos megtevesztésének elkerülése. Ugyanakkor az emberi szenvedést bemutató tartalomközvetítésnek egyensúlyban kell tartani a közérdeket és az egyének magánélethez való jogát. Így az áldozatoktól vagy hozzátartozóiktól származó, rájuk vonatkozó, megfelelő keretek között megszerzett személyes információk közlése körültekintő bánásmódot igényel, különösen online megjelenésük esetén. A közönség oldaláról felmerülő panaszok elkerülése végett ezek megszerzésének körülményeit is indokolt lehet jelezni.

4.1.3. A tragédiák következményeinek kommunikálása.

A balesetek, katasztrófák, a bűncselekmények vagy akár a politikai indíttatású terror- és háborús cselekmények nyilvánosság felé közvetítésekor az áldozatok, a hozzátartozók sérelmeinek vagy a halál tényének közlése kiemelt figyelmet igényel az események hely-

44 MAJTÉNYI 2005, 32. p.

45 A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény.

46 *Uo.* 2.§ 1. pont és 3.§ (4) bekezdés.

színének és következményeinek ismertetése során. Különösen a nyomtatott sajtóban vagy a hírműsorokban történő képi megjelenítés vehet fel problémákat – ahogy azt láthattuk Fehér Miklós halála kapcsán is. A helyszínen tartózkodó hírszerkesztők általában készletet éreznek a lehető legtöbb részlet felvételére, így az olvasók és a nézők a balesetet elszenvedők, a katasztrófát átélők és magántulajdonaik fotóit, ad hoc nyilatkozatait is megismerhetik. Ugyanakkor a sérültekről, a halottakról történő képkészítés vagy a nyilatkozatok megszerzése nem történhet nyomásgyakorlással, zaklatással. Az élőközvetítés vagy egy szakmai szempontból jelentős fotó, nyilatkozat megörökítése nem vezethet a személyhez fűződő jogok megsértéséhez, azaz a kódexnek kifejezetten rendeznie kellene a halál, szenvedés áldozatainak közelképi felvételét, a sokkos állapotban adott nyilatkozatok kérdését és megfelelően kell mérlegelni, hogy mi az, ami magáról az eseményről, annak a közönség szempontjából lényeges aspektusairól történő közvetítést illetően még indokoltnak tűnhet.

4.2. Hírombudsman

Az ombudsman a nyomtatott, az elektronikus média és az online világ hírszolgáltatóinak, cikkíróinak, fotósainak, hírszerkesztőinek munkáját fogná össze, hogy az a jogszabályi követelmények mellett az átláthatóság, a felelősségre vonhatóság és az etikai elvárások betartása mentén valósuljon meg. Ezzel egyrészt hozzájárulna a magasabb szakmaiság, megfelelő működés kialakulásához, másrészt növelné a társadalom tagjainak a hírszervezetek, hírközlők iránti bizalmát. Mindemelllett a „hírombudsman” számos szerepet töltene be – mint a hírszolgáltatás minőségének javítása, a hírközlő szervek és a közönség egymás felé közelítése növelve a szakma hihetőségét, emelné a hírszakemberek tudatosságát a társadalmat érintő problémák tekintetében, időt takarítana meg a szolgáltatóknak a panaszkezelési eljárása révén, amellyel egy esetleges bírósági eljárás is elkerülhető. Az ombudsman kizárólag szabálytalanság vagy tisztességtelen magatartás esetén lépne fel és legfőbb hatásköre az olvasóktól, hallgatóktól, nézőktől bármely hírrel összefüggésben érkezett panasz kivizsgálása lenne. A „hírombudsmanok” a hírközlő szervek munkatársai tudomására kellene hoznia a beérkezett panaszokat heti jelentések vagy megbeszélések keretein belül, amellyel a szerkesztők munkáját segítené azzal, hogy felhívja a figyelmüket a hírgyártás mechanizmusának megreformálására. Ezt indokolja, hogy „a (hírszervezetek) alkalmazottait naprakészen kell tartani a panaszok típusait illetően, hogy megértsék, hogy az olvasók kritikai érzékenysége hol húzódik”.⁴⁷

Az ombudsman a panaszkezelés mellett folyamatos, a vállalt jogi és etikai normák érvényesülését elősegítő monitoring tevékenységet is végezne, hogy a hírműsorok, a cikkek és az ezeket kísérő képek, a szóbeli, a vizuális és grafikai hírelemek minőségiek legyenek. E tekintetben fel kell hívnia a figyelmet a legkisebb hiányosságra is javaslatokkal szolgálva a változtatásra.

Mіндеzen jogköreivel, a panaszkezeléssel és a felügyeleti tevékenységével összefüggésben garantálni kellene számára a befolyástól mentes, szabad működést, a jogosultságot, hogy bármikor az általa megfelelőnek tartott módon kivizsgálja a panaszokat,

47 BAYDAR 2011, 78. p.

annak eredményét a panaszos tudomására hozza és kezdeményezze a sérelem orvoslását, illetve állandó monitoringot lásson el a hírközlő szervek felett.

A közönség panaszai és az ombudsman saját maga észlelt hiányosságok tekintetében felmerül a szankcionálás kérdése. Magától az ombudsman intézményétől idegen a szankcionálás jogosultsága. Így az, amit a „hírombudsman” is megtehetne és meg is kell tennie, az az érintett hírközlő szerv vezetőjének – vagy eredménytelenség esetén a felettes szervének – az értesítése a panaszról/hiányosságról a lehető legtöbb információval. Ettől a személytől, szervtől kellene meghatározott határidő tűzésével kérnie a megfelelő intézkedés megtételét, már csak annak érdekében is, hogy a panasz ne kerüljön esetleg bírósági fórumra és a panaszos is mihamarabb orvosolva érezze sérelmét.

Természetesen az általam fentebb bemutatott rendszer csak abban az esetben működhetne megfelelően, amennyiben a magatartási kódex hozzáférhető, megismerhető a közönség tagjai számára, például az egyes lapok és rádiós, televíziós társaságok vagy internetes tartalomszolgáltatók weboldalain, illetve, amennyiben a „hírombudsman”, segítői és természetesen maguk a hírközlő szervek munkatársai is a lehető legkönnyebben elérhetők a közönség által. Ez utóbbi megvalósítható az ombudsman és „emberei”, a cikkírók, a fotósok és a hírszerkesztők telefonos vagy elektronikus, esetleg postai úton történő elérhetőségének nyilvánosságra hozatalával. A hírszolgáltatásban közvetlenül résztvevők adatainak közzétételi kötelezettségének az sem változtat, hogy a fogyasztók nyilvánvalóan az ombudsmanhoz fordulnának, hiszen számukra jelentős könnyebbséget jelentene, ha lenne egy, a lehető legtöbb médiaplatformot és hírszolgáltatót összefogó intézmény, amely közvetlenül, a drágább bírósági utat megelőzően vagy a nélkül biztosítaná a panaszok orvoslását.

5. BEFEJEZÉS

Tanulmányomban törekedtem a hírszolgáltatásra vonatkozó jogszabályi háttér és a terület által érintett személyhez fűződő jogok rövid bemutatására. E jogok védelmének a hírszolgáltatási gyakorlat általi megsértését már felmerült példákkal igyekeztem alátámasztani, amely mellett önálló kutatási munka keretén belül vizsgáltam a vörösiszap katasztrófáról tudósító cikkeket, hírműsorokat és az ezeket kísérő képeket, amelyek között található személyhez fűződő jogokat tisztelők és sértők egyaránt. A hivatkozott, csak néhány emberi méltóságot és az abból származó további jogokat figyelmen kívül hagyó tartalom mind indokolja az általam javasolt, a lehető legtöbb platform hírszolgáltatását szabályozó magatartási kódex és az ennek megvalósulását felügyelő, panaszkezelő és a hírközlő szervek felett monitoring tevékenységet ellátó „hírombudsman” létét, amelyek a sajtószabadság, a tájékozódáshoz való jog érvényesülésével egy időben az emberi méltóság és a személyhez fűződő jogok legteljesebb érvényesülését is garantálnák.